

Euskara euskaldunen aberria dela eta

Victor Hugo eta Alfonso Sastre gure artean

Paulo AGIRREBALTZATEGI

HIZKUNTZA-ABERRIA / Aberria-Hizkuntza... Azkenaldi honetan leitmotiv gisako bihurtu da ekuazioaren antzeko hori gure artean. Gogoeta gidatzen duen lelo edo zioa adierazten da ingelesetiko hitz trakets horren bidez. Baina hori ez zaigu orain axola.

Bost bat urte bada: Alfonso Sastrek aitopene unkiagarri bat egin zuen egunkariko artikulatu batetan. Bere aberririk gabeko egoera azaldu zigun; eta bere hizkuntza bakarrik gelditzen zitzaiola aberriat. Oihartzun modura, nik neuk haren pentsamendua luzatu nahi izan nuen orduan, honelako titulu baten bidez: «Euskara da gure aberria» («Egin», 1980ko abenduak 6). Aurten EHE-en eskutik hormako egutegiko slogan bihurtu zaigu zio hura: «Euskaldunen aberria euskara da».

Joxe Azurmendik, berriaz, leloaren sustraia edo aurkitu dizkigu, euskaldunoi dagokigunez. «Jakin» en iazko azken zenbakian Victor Hugo-ri buruzko iruzkin zabal eta mamitsu bat eman digu, idazle famatuaren heriotzako mendeurrenean. Euskaldunen eta haren arteko harremanak azaldu dizkigu bereziki. Adierazgarria da idazlanari emandako gaititua: «Euskaldunen aberria euskara dela, eta beste gauza batzu». Gero artikularen barruan «nolabait» berriro jaso egin du Azurmendik esaldia azpitu nabarmen gisa, eta oraingoan Victor Hugoren beraren ahotan ipiniz: «Euskara euskaldunen aberria da». Nolabait bakarrik errepikatzen da, ordea,

gaititua idatzitakoa azpitu nabarmen gisa, eta horretaz geroxeago ihardungo gara.

Frantses idazlearen esaldia hitzez hitz aipatu ondoren, historian barna sartu zaigu Joxe Azurmendi; eta hizkuntza-aberria ekuazioa Adanengandikoa dela erakutsi digu, eta mendebaldeko zibilizazioaren sustraian bertan eta horren hari luzean dagoela.

ADAN eta Ebarengan Herri eta Kultura guztiak elkartzten direnez, ordea, ez da harrizkoa Hizkuntza-Aberria ekuazioa mendebaldetar zibilizazioetik kanpo ere aurkitzea. Irakurri berria dut azkenaldi honetan hain modakoa den japoniar nobelista Yukio Mishimaren biografia. Ezaguna da, idazle ospetsu horrek bere buruari bizia kendu ziola, *seppuku* edo *hara-kiriren* erriroa betez, munduzabaleko gerratearen ondoren Japoniak jasan duen bere «izpirituaren» endakapenaren aurkako protesta gisa. Berak, ordea, biziera mendebaldarra eramaten omen zuen. Biziera hori xurikatzeke, «osotasun estilistiko»ri oratzen zion, «nipoismo sinkretiko zatarr»ri kontrajarriz. Hil baino urte gutxi aurretik idatzi zuen *Japonian sinetsi* artikulua honela bukatu zuen: «Idazle naizenez nere benetako bizitza, gaueko neure idazgelan erabiltzen dudana japoniararen Japonia garbia besterik ez da. Horrekin parekatuz, beste edozerk ez du inolako pisurik». (Azpimarra neurea dut, jakina). Badirudi bere azken urtetako abertzaletasunaren funtsa japoniera hizkuntzan aurkitu duela. Japonierazko idazlea izan bera!

Hizkuntzaren eta aberriaren kidetasuna eta parekatzea munduzabaleko grina dela adieraztea torri da guzti hori. Euskaldunon azkenaldiko «modak» sustrai unibertsalak ditu; uste dudanez, arrazoiak ere bai.

ORAIN arteko gogoetan zerbait argitu beharrean gaude. «Hizkuntza-Aberria» eta «Aberria-Hizkuntza» ez dira ekuazio aritmetikoak. Horregatik aritmetikariek ez daukate haserretu beharrik, bi «ekuazio» horiek ez direla trukagarriak esaten badut. Nere uestez, ez dira trukagarriak. Ez da gauza bera esatea: «Euskara da euskaldunen aberria (edo 'euskaldunen aberria euskara da') ala «Euskara euskaldunen aberria» da».

Ni neu zantalzatan utzi nau Victor Hugoren esaldiak: «On nait basque, on parle basque, on vit basque et l'on meurt basque. La langue basque est une patrie, j'ai presque dit une religion» (Euskaldunak «euskaraz jaiotzen dira, euskaraz mintzatzen, euskaraz bizi eta euskaraz hil. Euskara aberri da; erlijio dela esango nuke», euskaldunentzat).

Lehen perpausan «aberria» kontzeptuaren muinari heldu diola uste dut. Bigarrenean, berriaz, aberria eta erlijioa kidekotat hartzen ditu. Ez da bakarria horretan; Yukio Mishimaren ere badu horrelako gogapenik. Eta ezaguna da, erlijio-gisako begiramenduz nork bere aberria gurtzeko obligazioa irakatsi digula moral tradizionalak. Ez dut orain horren kritika egin nahi.

Euskaldunok aberriat eta erlijioat hartzen dugula euskara, dio Victor Hugo-k. Euskaldunak duen euskararekiko atxekimendua eta sentieraren izaera erlijiozkoa badirudi ez duela frantses poetak okerreko aldetik

ulertzen. —Jakina, bera erromantikoa zen, eta ez gaurko «arrazionalistekoa»—. Gaurko arrazionalista hotzentzat zalantzarik gabe okerreko adiera daukate Victor Hugoren hitzek; eta haren ideia eta hitzak erabiliz, irrazionalizat, mitikotzat, fanatikotzat eta erlijiozotzat jotzen dute euskaldunek duten —eduki lezaketen— atxekimendua bere hizkuntzarekiko eta egiten duten horren defentsa. Horien artean jarri behar dugu, garraztasunik gabe baldin bada ere, J.L. Aranguren ere, euskararen erabilera «sinbolikoa» eta «erlijiozkoa» nabarmentzen —salatzen?— duenean.

Ordua da argi eta garbi esateko: gogaiturik gauzkate euskaldunon askapen-borrokaren edozein adierazgarri —euskararena ere bai— erlijiozko kategoria hutsetara bihurtu nahi izate horrekin. Gaurko euskaldun aruntaren euskararekiko atxekipenak ez du gehiago erlijiozko, beste edozein herri modernoko herritarrek bere hizkuntzarekiko duen atxekipenak baino. Besterik da euskaldunentzat euskarak duen identifikazio-balio berezia, Herri honi eta bertako herritarrei beren herritasunaren ezaugarririk gehienak kendu zaizkienean, eta euskara bera hizkuntza hil bihurtzeko arrisku bizian dagoenean.

Euskalduna eta erlijioduna naizenez —ez bata eta ez bestea banintz, berdintsu litzateke—, benetan uste dut hizkuntzak eta erlijioak zerikusi estua dutela elkarrekin: historiatik eta soziologiatik begiratuaz, baita bereziki teologiatik begiratuaz ere. Harreman horixe aztertu eta sakondu beharrean gara, hain zuzen, euskarari dagokionez. Euskal Herrian landu beharreko askapen-teologiaren funtsezko ikuspegia hortxe dagoela uste dut, uste ere.

Utz dezagun, ordea, oraingoaz, erlijioaren —kristautasunaren— gogoeta, hizkuntzari —eta bereziki euskararen egoerari eta dinamikari— buruzkoa; eta oratu diezaiozun lehen genekarren gaiari: euskararen eta aberriaren arteko kidetasunari.

Uste dudanez, Victor Hugok, poetak egin dezakeen eran azaldu zuen hizkuntzak —euskarak— euskaldunentzat zuen aberri-adiera: euskaraz jaio, euskaraz mintzatu, euskaraz bizi eta euskaraz hil... Aberriaren definizio poetikoa daukagu hortxe, edozein filosofia politikok eman dezakeen definizioa bezin sakona.

VICTOR Hugo eta Alfonso Sastre: biak ditugu literaturgileak, poeta eta nobelista bat, teatro-idazlea bestea. Kanpokoak izanik, biak hurbildu zaizkigu Euskal Herrira. Baina hurbilketa horiek oso ezberdinak izan dira: lehenengoaren aldetik aristokrataren jakin-min erromantikoa, bigarrenearen aldetik demo-krataren elkartasun iraultzailea.

Bataren eta bestearen «poesiaren» azpian dagoen galdera oso ezberdina da: Zer da euskara euskaldunentzat? galdetzen du Victor Hugok; *aberria!* erantzuten du. Zein da euskaldunentzat aberria? galdetzen du Alfonso Sastrek; *euskara!* erantzuten du. Bestelako aberririk gabe gelditu den Sastrek bere hizkuntza omen du bere aberria; bestelako aberririk gabe gelditu garen euskaldunok euskara dugu gure aberria. Horra EHEen egutegiaren arrazoiak.

Horregatik hurbilagokoa zaigu Sastrearen aitopena, Victor Hugoren testigantza baino.